

Veenmossen

Het Boertangerveenmoeras was tot aan de vervening 'levend veen'. Dat betekende niet dat er op dit veenmoeras zoveel planten en dieren leefden. Nee, het hoogveen zelf leefde en groeide. Het is een plantje, een fijn en tenger mosje, dat het veen levend hield. Het plantje heet veenmos of sphagnum. Hiervan zijn er wel zo'n veertig verschillende soorten. Het veenmos wortelt niet in de zanderige ondergrond. Zover reikten de fijne worteltjes niet. Het plantje is maar enkele centimeters groot. Het groeit boven op het veen. Het is niet in staat om voedsel uit de ondergrond te zuigen.

Veenmos leeft alleen van het regenwater en van de minieme hoeveelheden voedsel die het bevat. Het is evenwel in staat van die geringe hoeveelheden voedsel rond te komen. En dat niet alleen: het groeit en dijt razendsnel uit. Het veenmos groeit er in grote kussens met fijne bronsgroene kleuren. Het merkwaardige van dit mosplantje is dat het van boven groeit en

op den duur van onderen afsterft. En dat is nu het kenmerk van het levend hoogveen. De veenmosbulten groeien boven de lagere omgeving uit. Het is niet alleen het veenmos dat in het levend hoogveen gedijt. We vinden er ook wollegras, de veenbes en de lavendelheide. Ondertussen groeit het veenmos hoger en hoger. Echter die hoogte heeft een grens. En nu komt de tijd voor andere soorten planten die gedijen op de veenmosbulten. Daar is in de eerste

plaats de dopheide en daarnaast het vleesetende plantje de zonnedauw. Deze planten maken naar verloop van de tijd weer plaats voor andere planten zoals onder meer struikheide en bente (pijpestro).

En dan....De oude veenmosbult 'klinkt in'. Hij wordt in de tijd kleiner, lager en magerder. En rondom groeien de jonge veenmosbulten welig omhoog. Het gevolg is dat de oude bult verzinkt en verteerd. En daar heeft 't jonge veenmos opnieuw een mogelijkheid om zich er te vestigen en begint het proces opnieuw en er ontstaat wederom een bult. Hij groeit en groeit tot dat ook deze veenmosbult oud wordt en inklinkt. En zo gaat dat steeds maar door in het levend hoogveen. Het veenpakket is vrijwel geheel uit deze veenmosplantjes opgebouwd. Het levend hoogveen groeide tot diep in de middeleeuwen. Tot...totdat de mens ingrijpt. Nadat men heeft ontdekt dat het veen, na deels ontwatert te zijn, in brokken vergraven en ingedroogd, prima brandstof geeft. Daarop wordt er eerst vanaf de randen van het veenmoeras, het veen vergraven. Het zal duidelijk zijn dat hier de mens de veengroei een halt heeft toegeroepen.

Nu moet niet worden gedacht dat het gehele veenpakket alleen uit veenmossen is opgebouwd. De klimatologische omstandigheden hebben mede de opbouw van de verschillende veenlagen bepaald. We kunnen die klimatologische periode's aflezen uit de verschillende lagen waaruit het meters dikke veenpakket bestaat. We beginnen met de ondergrond die uit zand bestaat. Daarop heeft heel lang geleden, zeker tien- tot twaalfduizend jaar terug, een bos gegroeid, dat uit dennen en berken bestond. De stobben

hiervan vinden we onder in het veen (in het Valthermonds 'kainbongels'). Het was een koude en droge tijd. Daarna begon het grondwater te stijgen en er ontstonden plassen. In die plassen groeiden allerlei waterplanten, zoals waterlelie's en plompen. Aan de kanten van de plassen begon echter het riet geleidelijk op te rukken. Het riet begint aan de oevers en groeit geleidelijk naar het midden van de plas. Het riet wordt gevolgd door zeggen, die wel enigszins op grassen lijken, maar een driekante stengel hebben en hard aanvoelen. Langzaam maar zeker groeit de plas geheel dicht.

Berken en elzen groeien op de nu moerassige bodem, maar ook dennen. Typisch voor het moeras zijn, zoals we reeds lazen, de veenmossen, wollegras en heide. Dan breekt er een lange en zeer vochtige periode aan, die in de geschiedenis het Atlanticum wordt genoemd. Het moerasbos sterft af, en de bomen zijn als een tweede laag stobben in het veen terug te vinden. In het Atlanticum gedijt het moeras op een reusachtige schaal, in het veen vinden we het mos uit die tijd terug als een enorme laag van vezelige stof waarin het mos nog wel is te onderscheiden. Deze laag heeft zich gevormd in een periode van zes tot zeventuizend jaar. Het is zwarte materie geworden en de dikte bedraagt globaal anderhalf tot twee meter. Het is in die voor het veen een ideale tijd geweest, waarin het kleed van de veenmossen zich ver buiten de omtrek van de oorspronkelijke plassen ging uitstrekken. Hierdoor ontstonden grote veencomplexen, zoals het Boertangerveenmoeras.

Daarna brak een enigszins drogere periode aan en het veen gedijde minder goed. De heide kreeg nu weer volop kans en eveneens ontwikkelde het bos zich hierop. En nog eens verandert het klimaat. Het wordt weer kouder en vochtiger. En zo krijgt het veenmos weer zijn kans en grijpt die dan ook weer, het bos sterft. Een derde stobbenlaag tekent zich af in het veen. En weer breidt overal op het veenmoeras het veenmos zich uit. Totdat de mens, vanaf globaal de vijftiende eeuw, ingrijpt en het veen in zo'n vier tot vijf eeuwen vrijwel geheel vergraaft. Alleen tussen Zwartemeer en Weiteveen is nog een klein stukje hoogveen als beschermd natuurgebied bewaard gebleven.

Jakob Westendorp